

Roepen met schorre stem? Enkele reflecties bij het jaarverslag van de Centrale Toezichtsraad voor het gevangeniswezen (2011-2014)

Vanquekelberghe, Clara; Breuls, Lars; Casier, Ineke; Robberechts, Jana; Scheirs, Veerle; Vanhouche, An-Sofie

Published in:
Panopticon

Publication date:
2017

Document Version:
Final published version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Vanquekelberghe, C., Breuls, L., Casier, I., Robberechts, J., Scheirs, V., & Vanhouche, A-S. (2017). Roepen met schorre stem? Enkele reflecties bij het jaarverslag van de Centrale Toezichtsraad voor het gevangeniswezen (2011-2014). *Panopticon*, 38(1), 1-8.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Roepen met schorre stem?

Enkele reflecties bij het jaarverslag van de Centrale Toezichtsraad voor het gevangeniswezen (2011-2014)

CLARA VANQUEKELBERGHE^a
LARS BREULS^b
INEKE CASIER^c
JANA ROBBERECHTS^d
VEERLE SCHEIRS^e
AN-SOFIE VANHOUCHE^f

Panopticon, 38 (1), 1-8
© 2017 Maklu | ISSN 0771-1409 | Januari 2017

- a Assistent, Onderzoeksgroep Crime & Society (CRiS), Research line Penalty & Society, Vakgroep Criminologie, Vrije Universiteit Brussel. (Corresp.: clara.vanquekelberghe@vub.ac.be).
- b Doctorandus, Onderzoeksgroep Crime & Society (CRiS), Research line Penalty & Society, Vakgroep Criminologie, Vrije Universiteit Brussel.
- c Doctoranda, Onderzoeksgroep Crime & Society (CRiS), Research line Penalty & Society, Vakgroep Criminologie, Vrije Universiteit Brussel.
- d Doctoranda, Onderzoeksgroep Crime & Society (CRiS), Research line Penalty & Society, Vakgroep Criminologie, Vrije Universiteit Brussel.
- e Docent en postdoctoraal onderzoeker, Onderzoeksgroep Crime & Society (CRiS), Research line Penalty & Society, Vakgroep Criminologie, Vrije Universiteit Brussel.
- f Doctoranda, Onderzoeksgroep Crime & Society (CRiS), Research line Penalty & Society, Vakgroep Criminologie, Vrije Universiteit Brussel.

De auteurs Casier, Scheirs, Vanhouche en Vanquekelberghe zijn lid of lid geweest van een commissie van toezicht. Deze tekst is het resultaat van een gezamenlijke brainstorm. De auteurs spreken uit eigen naam.

INLEIDING

Op 10 oktober 2016 publiceerde de Centrale Toezichtsraad voor het gevangeniswezen (CTRG) zijn jaarverslag 2011-2014.¹ De CTRG houdt, net als de lokale commissies van toezicht (CVT's), toezicht op de gevangenis, de bejegening van gedetineerden en de naleving van de hen betreffende voorschriften, in het bijzonder deze vastgelegd in de Basiswet.² Het jaarverslag ligt in de lijn van het voorgaande jaarverslag 2008-2010: de publicatiedatum is laat en het jaarverslag behelst meerdere jaren – met dien verstande dat deze keer niet drie, maar zelfs vier jaren zijn samengebundeld. Een citaat uit de bespreking van DAEMS (2012: 143) bij het voorgaande verslag kan bijgevolg meteen herhaald worden: *'We hebben lang – té lang – moeten wachten op dit rapport. De belangrijkste verdienste is dan ook dat het er ligt.'* (Tijdige communicatie is echter een belangrijke basisvereiste voor een effectief toezichtstelsel).

Het huidige jaarverslag bestaat uit vier delen. In het eerste deel presenteert de CTRG het daadwerkelijke activiteitenverslag, net zoals in de voorgaande jaarverslagen primair vertrekkend vanuit de vaststellingen van de afzonderlijke CVT's. Vervolgens gaat ze in het tweede deel dieper in op de op til zijnde overheveling van het toezichtsorgaan naar het federaal parlement. Sinds de opstart van het toezicht door de CTRG en de CVT's is het immers de minister van Justitie die instaat voor de benoeming van de leden en de bepaling van de randvoorwaarden van het toezicht (in het bijzonder beslissingen inzake de toe te ken-

¹ De opeenvolgende jaarverslagen van de CTRG kunnen worden geraadpleegd via <http://www.ctrg-ccsp.be/nl/ccsp-ctrg/46>.

² Basiswet 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden, BS 1 februari 2005, 2815.

nen middelen), wat vragen doet rijzen bij de onafhankelijkheid van het toezicht (e.g. VANDER BEKEN, 2008). Recent is dan ook een wetsontwerp ingediend met het oog op de overheveling van de controle op het toezicht naar het parlement (KAMER VAN VOLKSVERTEGENWOORDIGERS, 2016). In het derde en vierde deel van het jaarverslag bespreekt de CTRG achtereenvolgens twee initiatieven die ze heeft genomen om de soms precare lokale en nationale detentieomstandigheden te communiceren naar een ruimer publiek. Zo werd in november 2014 de eerste editie van de 'Nationale dagen van de gevangenis' georganiseerd, waarbij voornamelijk vanuit de CVT's diverse activiteiten op touw zijn gezet gaande van debatten en conferenties tot tentoonstellingen en solidariteitsacties (deel 3). In november 2013 vond in het parlement een Staten-Generaal van het gevangeniswezen plaats, waarbij professionals uit het gevangeniswezen een stand van zaken hebben opgemaakt over de aanhoudende overbevolking in de gevangenissen, de gewaarborgde dienstverlening in geval van stakingen, de psychosociale bijstand en de medische zorgen, vier thema's voorgesteld vanuit de CVT's (deel 4).

Het globale jaarverslag is weliswaar informatief en beschrijvend, maar mist synthese en visie. De bespreking van de 'Nationale dagen van het gevangeniswezen' blijft beperkt tot een opsomming van de georganiseerde activiteiten. De rapportage over de Staten-Generaal van het gevangeniswezen gebeurt door simpelweg de notulen van de uiteenzettingen van de verschillende sprekers weer te geven. Niettegenstaande de interessante inzichten van deze verschillende sprekers, ontbreekt een (diepgaande) becommentariëring en reflectie door de CTRG zelf. Zelfs in het activiteitenrapport van de CTRG (deel 1), dat de kern van het jaarverslag vormt, blijft de stem van de CTRG beperkt. Er wordt voornamelijk verwezen naar de vaststellingen van de CVT's, maar de CTRG maakt geen eigen, doorgedreven analyse. Dit is een gemiste kans. Is dit immers niet de belangrijke overkoepelende taak en verantwoordelijkheid van de CTRG? Maakt dit jaarverslag geen inherent deel uit van de adviserende en signalerende taak die de CTRG heeft ten aanzien van de minister van Justitie?

In dit editoriaal reflecteren we over het activiteitenrapport van de CTRG (deel 1), dat is opgebouwd uit drie centrale thema's: 1) bewaking, 2) adviezen en 3) coördinatie en ondersteuning van de CVT's. Bewaking moet echter breed gelezen worden, aangezien hieronder ook materiële detentieomstandigheden en regime-aspecten begrepen worden. Bovendien lopen thematieken in elkaar over om vervolgens meermaals aan bod te komen doorheen het activiteitenverslag. In deze bijdrage herstructureren we deze thema's door te focussen op de werking van de CVT's, activiteiten en veiligheid in een gesloten context, en enkele geformuleerde aanbevelingen.

1. (DIS)CONTINUÏTEIT IN DE WERKING VAN DE COMMISSIES VAN TOEZICHT

De CTRG is volgens art. 2 van het Koninklijk Besluit van 29 september 2005³ gehouden aan het jaarlijks opstellen van een activiteitenverslag, gebaseerd op de jaarverslagen van de CVT's, aangevuld met eigen adviezen, algemene conclusies en aanbevelingen. Deze verplichting is zoals reeds aangehaald niet nagekomen door de CTRG die nalatigheid (h)erkent en *'de samenstelling van de Raad en de beschikbaarheid van haar leden'* als één van de oorzaken aanhaalt (jaarverslag p. 3). Daarnaast kan de beperkte informatiedoorstroom wellicht ook als mogelijke oorzaak vernoemd worden aangezien de CTRG voor het opmaken van het verslag voornamelijk steunt op informatie die wordt aangeleverd vanuit de CVT's. Slechts een kleine meerderheid van de CVT's maakte in de periode 2011-2014 echter minimaal één verslag over aan de CTRG (jaarverslag p. 7).

³ Koninklijk besluit van 29 september 2005 tot wijziging van het koninklijk besluit van 21 mei 1965 houdende algemeen reglement van de strafinrichtingen, *BS* 27 oktober 2005, 46790.

Het jaarverslag 2011-2014 geeft voor het eerst een duidelijk overzicht van de samenstelling van de actieve CVT's (jaarverslag p. 43-44). Op 31 december 2014 waren er dertig commissies actief in vijftig gevangenissen, waarvan er evenwel slechts zeventien aan de wettelijke criteria voldeden (minimum zes leden, waaronder minstens één magistraat, één arts en één advocaat). Dit wordt gezien als een sterke verbetering op korte termijn, al blijven de CVT's moeilijkheden ondervinden bij de werving van nieuwe leden. Meest vermeldenswaardig is de CVT ingesteld bij de gevangenis van Andenne, die eind 2014 uitsluitend door één arts bevolkt werd. De CTRG wijst daarenboven op een bijkomende uitdaging, met name het garanderen van de continuïteit in de werking van de CVT's. Mandaten worden stopgezet en minder leden zijn bereid een tweede mandaat op te nemen. Daarnaast hadden verschillende leden inmiddels het einde van hun tweede mandaatstermijn bereikt, waardoor ze wettelijk niet langer in de commissie actief konden zijn (hoewel ze dit de facto nog wel waren) zonder dat er vervangers waren gevonden of konden worden aangesteld. De CTRG maakt zich door de stijgende uitstroom van commissieleden zorgen over het verlies van deskundigheid en ervaring. Om deze uitstroom te beperken worden leden aan het einde van hun laatste mandaat aangemoedigd om een nieuw mandaat in een andere commissie op te nemen. Ook werd een wetsontwerp ingediend om de mandaatstermijn op te trekken van vier naar vijf jaar en de opname van een derde mandaatstermijn in eenzelfde commissie mogelijk te maken (KAMER VAN VOLKSVERTEGENWOORDIGERS, 2016). Bovendien wordt er (opnieuw) aangedrongen op de uitbetaling van een billijke (vrijwilligers)vergoeding aan de leden van de CVT's alsook aan de leden van de CTRG.

Hoewel er minder diepgaand op ingegaan wordt in het jaarverslag, dringt de CTRG ook aan op het vrijmaken van budget voor de organisatie van opleidingen voor de leden van de commissies (jaarverslag p. 52). Deze piste lijkt ons zeer waardevol en – gezien de beperktere meerprijs in vergelijking met het uitbetalen van vrijwilligersvergoedingen aan alle commissieleden – wellicht (politiek) haalbaarder op korte termijn. Regelmatige opleidingen, maar ook geregelde ontmoetingen tussen commissies zouden het door de CTRG aangehaalde verlies van expertise bij het neerleggen van een mandaat kunnen compenseren: expertise wordt op deze manier immers gemakkelijker en op meer structurele wijze gedeeld. Deze nood wordt ook op het terrein ervaren. Naast het delen van ervaring onder leden van de CVT's, heeft ook het CTRG hierin een centrale rol te spelen. Indien de CTRG zelf ervaringen en *best practices* bundelt en zich mobiliseert om minder ervaren leden en CVT's van nabij op te volgen, zal dit de professionalisering van het extern toezicht alleen maar ten goede komen. Het laat de CTRG bovendien toe om zelf dichter bij het terrein te staan en de door hen reeds genomen initiatieven inhoudelijk te verdiepen en uit te werken.

Om tegemoet te komen aan bovengenoemde bezorgdheden zullen hoe dan ook, zoals ook gevraagd door de CTRG, extra middelen moeten worden ingezet. Het optrekken van het werkingsbudget van de CTRG zou niet alleen de organisatie van opleidingen en andere initiatieven kunnen bekostigen, maar kan eveneens dienen om binnen de CTRG een beperkt team van leden voltijds en voor onbepaalde duur aan te stellen zodat niet langer louter gesteund moet worden op vrijwilligers. Dit zou toelaten het toezichtsorgaan verder uit te bouwen en te professionaliseren wat gezien kan worden als een bijkomende waarborg voor de continuïteit en de deskundigheid van de leden van de CVT's en de uitbouw van de (pro-)actieve rol van de CTRG in de controle op de bejegening van gedetineerden en het naleven van de geldende regels. Het verder professionaliseren van de CTRG zal voor meer daadkracht zorgen en komt zo – op zijn minst al deels – tegemoet aan internationale regelgeving aangaande onafhankelijk toezicht zoals OPCAT⁴, European Prison Rules en CPT-standaarden.

⁴ Dit facultatieve protocol bij het VN-Verdrag van 18 december 2002 tegen foltering en andere wrede, onmenselijke en ontorende behandeling of bestraffing verplicht de staten een onafhankelijk nationaal

2. Toezicht op de opsluiting van uit handen gegeven jongeren binnen het kluwen van de bevoegdheidsverdeling

In 2011 werden er CVT's opgericht bij de gesloten federale centra van Saint-Hubert en Tongeren (uit handen gegeven jongeren). De bevoegdheden van de CTRG werden daarmee verruimd (jaarverslag p. 29). Op 1 januari 2015 werden deze gesloten federale centra voor jongeren echter overgeheveld naar de gemeenschappen. De CVT van Saint-Hubert blijft niettegenstaande bevoegd voor het toezicht op de afdeling jeugd zolang de gemeenschap geen toezichthoudende overheid heeft aangewezen.

In Tongeren ligt de zaak nog ingewikkelder. Na de overheveling betreft het een Vlaams detentiecentrum, maar de eerste verdieping wordt nog steeds gebruikt door de federale overheid om (volwassen) gedetineerden zonder verblijfsrecht veroordeeld tot een straf-taal van maximum drie jaar voor een periode van drie maanden onder te brengen (BREULS, 2015). Federaal bewakingspersoneel ressorterend onder de directie van de gevangenis van Hasselt staat in voor hun bewaking. De uit handen gegeven jongeren verblijven op een gescheiden verdieping, worden door een Vlaams team begeleid, maar vallen inzake interne en externe rechtspositie onder de federale wetgeving in afwachting van een kindspecifieke vertaling van de Basiswet (jaarverslag p. 31). Terecht wordt er in het jaarverslag gewezen op de penibele setting waarin de opsluiting plaatsgrijpt. De infrastructuur is sterk verouderd, het is een enorme uitdaging om ervoor te zorgen dat de verschillende groepen in de inrichting geen contact met elkaar hebben en er wordt aangehaald dat er nauwelijks lokalen zijn om gemeenschappelijke activiteiten voor de jongeren te organiseren. Er wordt in het jaarverslag echter geen melding gemaakt van de weerslag die deze gebrekkige infrastructuur in combinatie met de verplichte organisatie van activiteiten voor de uit handen gegeven jongeren heeft op het regime van de gedetineerden zonder verblijfsrecht. Doordat de beperkte lokalen steeds in gebruik zijn voor de activiteiten van de jongeren, brengen de gedetineerden zonder verblijfsrecht immers 23 uur van de dag op cel door (BREULS, 2015). De door de CTRG geformuleerde oproep tot sluiting van de gevangenis van Tongeren is ook vanuit dit perspectief enorm prangend.

3. Activiteiten organiseren en veiligheid garanderen: geen evidentie in een gesloten context

In het luik 'bewaring' van het activiteitenrapport beschrijft de CTRG de belangrijkste klachten waarvan de CVT's akte hebben genomen. Hierbij wordt uitgebreid aandacht besteed aan de aanslepende overbevolkingsproblematiek die een onmiskenbare impact heeft op heel wat aspecten van het dagelijkse penitentiaire leven, zowel wat betreft materiële detentiestandigheden als detentieregime. Ook de medische verzorging was voorwerp van verscheidene klachten. Zo worden de beperkte toegang tot de gezondheidszorg, het niet naleven van medische voorschriften door het gevangeniswezen, de (niet-)behandeling van geïnterneerden en de beperkte betrokkenheid en bereikbaarheid van de psychosociale diensten aangekaart. Voorbeelden hiervan zijn onder meer het veranderen van het tijdstip van toediening van bepaalde vitale medicatie door de directie zonder overleg met het medische team, het voorrang geven aan systematische medicamenteuze behandeling, de annulatie van externe raadplegingen door veiligheidsproblemen, onaangepaste infrastructuur voor de opvang van geïnterneerden en een tekort aan psychiatrische verplegers. Klachten met betrekking tot controle- en veiligheidsregels richtten zich hoofdzakelijk op de fouilles en

preventiemechanisme (NPM) op te richten dat controle uitvoert op alle plaatsen van detentie. Het werd door België in 2005 ondertekend, maar tot op vandaag nog niet geratificeerd.

in het bijzonder de naaktfouilles. Verschillende CVT's hebben de onrespectvolle behandeling van het personeel bij de uitvoering van de fouilles, het gebrek aan privacy en het niet naleven van de regelgeving aangeklaagd. Ook meer algemeen stellen de CVT's vast dat er toenemende klachten zijn over penitentiaire beampten die toezien op de veiligheid en opgelegde tuchtsancties.

Nochtans wordt dynamische veiligheid binnen een penitentiaire context bewerkstelligd door enerzijds constructieve relaties tussen gedetineerden en gevangenispersoneel en anderzijds de mogelijkheid voor gedetineerden om aan activiteiten deel te nemen binnen een actief gevangenisregime (TOURNEL & SNACKEN, 2012). Activiteiten zoals opleidingen, sport, culturele en religieuze activiteiten en arbeid zijn niet alleen van onschatbare waarde voor gedetineerden, maar zorgen ook voor een positief detentieklimaat en dragen bij aan een geslaagde re-integratie (LIEBLING, 2004). Hoewel er voor de invoering van de Basiswet op regelgevend vlak reeds stappen werden gezet om een aanbod aan activiteiten te garanderen, benadrukt de Basiswet dat de penitentiaire administratie een zorgplicht heeft. Deze zorgplicht houdt in dat gedetineerden een zo ruim mogelijke toegang moeten krijgen tot vormingsactiviteiten die hen in staat stellen zichzelf te ontplooiën, hun detentietijd zinvol in te vullen en hun re-integratie voor te bereiden (art. 76 Basiswet). Intussen werd naast de samenwerkingsakkoorden ook het decreet van 8 maart 2013 omtrent de organisatie van de hulp- en dienstverlening ingevoerd om deze activiteiten vorm te geven (POLFLIET, 2015).

Ondanks deze initiatieven lezen we in het jaarverslag van de CTRG en van bepaalde CVT's dat het aanbod aan activiteiten nog steeds niet gegarandeerd wordt in vele gevangnissen. Personeelsstakingen en tekorten bij het penitentiair bewakingspersoneel zetten de activiteiten intussen geruime tijd onder druk (zie jaarverslagen van de CVT's van Dendermonde (2015), Gent (2014-2015), Ittre (2015), Lantin (2015), Sint-Gillis (2014-2015), ...).⁵ In bepaalde gevangnissen heeft het grote personeelstekort zelfs geleid tot het terugschroeven van de activiteiten tot een absoluut minimum. Het absentisme van penitentiaire bewakingsassistenten dat wordt aangekaart in het jaarrapport van de CTRG versterkt deze vicieuze cirkel. Ook recent lag het personeelstekort aan de basis van de stakingen in mei-juni 2016, waarbij vakbonden de vraag naar meer personeel (swaarborgen) kracht wilden bijzetten. Ook tijdens de stakingen in Antwerpen (oktober 2016) en Mechelen (november 2016) lag het personeelstekort aan de basis. Hoewel de CTRG wijst op de (dringende) noodzaak tot invoering van een minimale dienstverlening bij stakingen (jaarverslag p. 35), heeft het gevangeniswezen bij de stakingen opnieuw beroep gedaan op politie én werd tijdens de langdurige staking in mei-juni 2016 ook het leger ingeschakeld. De vraag naar een minimale dienstverlening bij stakingen ligt tot op vandaag nog steeds op tafel.

Waar aspecten van dynamische veiligheid eerder naar de achtergrond verschoven, kreeg de Basiswet – als antwoord op diverse 'problemen die zich stellen op het vlak van veiligheid' – evenwel een meer strikte ondertoon (KAMER VAN VOLKSVERTEGENWOORDIGERS, 2013: 4). Met de wijziging aan de Basiswet werden bijvoorbeeld nieuwe interventieteams geïntroduceerd, waarbij geselecteerd personeel na het volgen van een bijkomende opleiding bij gevaarlijke situaties kan tussenkomen (jaarverslag p. 34). In de pers kregen deze interventieteams al snel de naam 'RoboCops' omwille van hun uitrusting (DAEMS, 2013a). De CTRG werpt de vraag op welke relaties deze 'RoboCop-personeelsleden' na hun interventie verder kunnen opbouwen met gedetineerden en stelt voor om een onderscheid te maken tussen de functie van socio-educatieve begeleiding en de functie van de handhaving van orde en veiligheid (jaarverslag p. 34).

Ook de naaktfouille leidde tot klachten in verschillende inrichtingen. In 2013 kreeg, met de wijzigingen aan de Basiswet, de systematische lichaamsfouille van gedetineerden na

⁵ Publiek gemaakte jaarverslagen zijn raadpleegbaar via <http://www.ctrg-ccsp.be/nl/commissions>.

contact met externe personen een wettelijke grondslag (DAEMS, 2013b). Hoewel deze regeling werd vernietigd door het Grondwettelijk Hof in januari 2014, vaardigde de penitentiaire administratie diezelfde maand een niet-gepubliceerde collectieve brief uit, die 'de foullering op het lichaam met terugkerend karakter' invoerde. Hierbij kan de gevangenisdirecteur met een eenmalige beslissing toestemming geven om gedurende een bepaalde periode herhaaldelijk tot lichaamsfouilles over te gaan. De CTRG heeft deze situatie reeds aangeklaagd via haar nieuwsbrief en neemt in het jaarverslag opnieuw een duidelijk standpunt in. Er worden terecht vragen gesteld bij de *'niet-bekendgemaakte regels die de fundamentele rechten van de gedetineerde persoon sterk inperken'* (jaarverslag p. 21).

De CTRG heeft de minister van Justitie eveneens verzocht nadere uitleg te verschaffen bij Epirisk, een lijst van gedetineerden opgesteld op basis van de 'veronderstelde gevaarlijkheid'. De CTRG klaagt immers aan dat deze 'gevaarlijkheid' wordt bepaald door middel van objectieve én subjectieve waarnemingen. De perceptie over deze gevaarlijkheid zou bovendien variëren naargelang de inrichting, het personeel en de relaties tussen de gedetineerden (jaarverslag p. 35). Terecht wordt gesteld dat geweld voorkomen belangrijk is, maar dat dit ook investeringen in dynamische veiligheid vereist. Ook de invoering van het detentie- en re-integratieplan, reeds tien jaar voorzien in de Basiswet, wordt (opnieuw) aanbevolen.

Deze evoluties zijn ook de CTRG niet ontgaan en ondanks het gebrek aan standpunt en visie doorheen het jaarverslag, stellen we vast dat de CTRG haar stem heeft laten horen door openlijk te reageren via de nieuwsbrief van de CTRG of via rechtstreekse vragen en/of aanbevelingen die ze formuleerde ten aanzien van de minister van Justitie.

4. AANBEVELINGEN

De impact van de interventies van de CTRG lijkt evenwel beperkt te blijven en de CTRG is zich hiervan bewust. Na een terugblik op de aanbevelingen uit het voorgaande jaarverslag besluit de CTRG immers: *'Het merendeel ervan heeft tot dusver amper weerklank of toepassing gevonden'* (jaarverslag p. 64). De slagkracht van de CTRG blijft met andere woorden beperkt, voornamelijk omdat het nog steeds louter berust op een systeem van informeel beklag (zie *infra*).

In het recente jaarverslag worden vijftien aanbevelingen geformuleerd waar we ons sterk bij kunnen aansluiten. We vatten ze hier bondig samen. Er wordt een pleidooi gehouden om over te schakelen naar kleinschalige detentie (regimes) gericht op re-integratie, wat onder meer vereist dat er activiteiten georganiseerd worden, psychosociale ondersteuning (o.a. door de psychosociale dienst) en adequate gezondheidszorg wordt aangeboden, en het detentieplan zoals voorzien in de Basiswet in werking wordt gesteld. De overbevolkingsproblematiek bemoeilijkt de implementatie van deze aanbevelingen en dient dan ook te worden aangepakt. Een 'numerus clausus', het bepalen van een maximumcapaciteit, zoals in het verleden werd voorgesteld door de Commissie Dupont, moet bestudeerd en overwogen worden. Verder wordt een herziening van de (voor)opleiding van het bewakingspersoneel aanbevolen waarbij aandacht dient uit te gaan naar dynamische veiligheidsaspecten. Tot slot vraagt de CTRG meer middelen voor haar werking en deze van de lokale CVT's. De inwerkingtreding van het formele beklagrecht binnen de CVT's en de CTRG, zoals voorzien in de Basiswet, wordt gevraagd wat echter verdere professionalisering vereist.

CONCLUSIE

Bomen zullen vooralsnog niet omwaaien, maar toch lijkt er een aarzelend fris windje door de CTRG te waaien. We waarderen de initiatieven om verschillende studie- en themadagen

te organiseren. In het bijzonder wanneer jaarverslagen vast blijven zitten in een uitermate trage publicatiemolen en de adviezen niet zelden in de wind worden geslagen, is het belangrijk om deze signaal- en adviesfunctie breed op te vatten. Echter zijn we er nog niet. De betrokkenheid van de CTRG zelf in deze activiteiten en de communicatie hierover kan beter. De activiteiten worden bijna volledig geïnitieerd door de lokale CVT's waarbij de CTRG er niet in slaagt voldoende te mobiliseren.

Het activiteitenverslag legt bovendien duidelijk (nogmaals) de vinger op de wonde van een aantal (blijvende) problematieken zoals de precare levensomstandigheden, de overbevolking en de verouderde gevangenisinfrastructuur en -architectuur. Hoewel de minister van Justitie in zijn beleidsplan van 2015 deze problematieken als prioritair aan te pakken naar voren schoof (GEENS, 2015), behoren deze problemen vandaag nog niet tot het verleden. De gevangenispopulatie heeft weliswaar een duidelijk dalende trend ingezet, maar de overbevolking in verschillende arresthuizen waaronder Gent, Vorst en Sint-Gillis is nog niet voorbij met blijvende nefaste gevolgen voor de levensomstandigheden van gedetineerden. Naast het gebrek aan hygiëne, logistieke en materiële middelen, lijdt ook het waarborgen van de veiligheid en het organiseren van activiteiten hieronder. Een mogelijk gevolg is een toename van het aantal klachten t.a.v. penitentiair beambten, zoals geopperd door de CTRG.

Het is echter niet mogelijk deze (of andere evoluties) te analyseren gelet op een gebrek aan systematische kwantitatieve registratie van klachten. De informatie die de CVT's aanreiken aan de CTRG is bovendien divers, niet gestroomlijnd en dus niet (altijd) vergelijkbaar.⁶ Een betere aansturing en visievorming vanuit de CTRG lijkt hiervoor onontbeerlijk. Een professionalisering van de CTRG met een focus op de aansturing en coördinatie van de CVT's dringt zich dan ook op. De CTRG en de CVT's blijven momenteel echter afhankelijk van vrijwilligers, wat deze situatie niet ten goede komt.

Het wetsontwerp van de huidige regering waarbij ze tegemoet wil komen aan de internationale regelgeving omtrent het instellen van een onafhankelijk en officieel klachtenorgaan doet bijkomende vragen rijzen omtrent het vrijwillige karakter van een mandaat binnen de CVT's of CTRG. De oprichting van een formeel klachtenrecht wordt aangemoedigd, maar binnen de verschillende CVT's is er discussie over de haalbaarheid van het recent wetsontwerp. De overgrote meerderheid van de CVT's zijn immers geen voorstander van het dragen van een 'dubbele pet' als commissie waarbij een deel van de leden een bemiddelingsfunctie zal opnemen en het ander deel van de leden, subsidiair, onafhankelijk en onpartijdig klachten zal moeten behandelen (zie open brief van CVT's in *De Morgen: COMMISSIES VAN TOEZICHT*, 2016). Hier rijst in het bijzonder de vraag of het formeel oordelen over klachten wel overgelaten kan worden aan vrijwilligers? En in welke mate kunnen zij daarbij gevormd en ondersteund worden door het CTRG dat vandaag al problemen heeft met deze taak?

Een humane detentie is duidelijk nog niet voor morgen en net zolang moet de CTRG blijven mobiliseren en roepen, net zo lang tot zij wordt gehoord...

REFERENTIES

Literatuur

BREULS, L. (2015). *Vrijstelling en verwijdering als keerzijden van eenzelfde medaille? De rol van de gevangenisdirecteur in de (vervroegde) invrijheidstellingsprocedures van gedetineerden zonder recht op verblijf*. Onuitg. Masterproef Criminologie, Brussel: Vrije Universiteit Brussel.

CENTRALE TOEZICHTSRAAD VOOR HET GEVANGENISWEZEN (2016). *Jaarrapport 2011-2014*. Brussel.

⁶ De CTRG geeft te kennen dit als aandachtspunt te hebben opgenomen (jaarverslag p. 55).

- COMMISSIES VAN TOEZICHT (2016). *Open brief: 'Gevangenhervorming is niet haalbaar voor ons'*. Verkregen op 28 november 2016, via <http://www.demorgen.be/opinie/open-brief-gevangenhervorming-is-niet-haalbaar-voor-ons-bade00e9/>.
- DAEMS, T. (2012). De heropstanding van de Centrale Toezichtsraad voor het gevangeniswezen? Enkele kanttekeningen bij de publicatie van een markant jaarrapport. *Panopticon*, 33(2), 140-148.
- DAEMS, T. (2013a). Getwitter en getwetter over de straf. Rechten van gedetineerden: terug naar af. *Panopticon*, 34(4), 284-292.
- DAEMS, T. (2013b). De geest is uit de fles: wijzigingen titels V, VI, en VII van de basiswet gevangeniswezen en rechtspositie van gedetineerden. *Panopticon*, 34(6), 513-522.
- GEENS, K. (2015). *Het Justitieplan, een efficiëntere justitie voor meer rechtvaardigheid*. Brussel.
- LIEBLING, A. (2004). *Prisons and their Moral Performance: A study of values, quality and prison life*. Oxford: Oxford University Press.
- POLFLIET, K. (2015). De Vlaamse hulp- en dienstverlening en de federale Basiswet: twee handen op één buik?! In T. DAEMS, et al. (Eds.), *Quo vadis? Tien jaar basiswet gevangeniswezen en rechtspositie van gedetineerden* (pp. 169-203). Antwerpen-Apeldoorn: Maklu.
- SNACKEN, S. & TOURNEL, H. (2012). Gijzelingen van penitentiair personeel. Kan te veel veiligheid onveilig worden? *Panopticon*, 33(4), 301-304.
- VANDER BEKEN, T. (2008). Beklagrecht en toezicht op gevangenen in tijden van nood. Zuerst kommt das Fressen und dann die Moral. *Panopticon*, 29(4), 1-6.

Wetgeving

- Basiswet 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden, BS 1 februari 2005, 2815.
- KAMER VAN VOLKSVERTEGENWOORDIGERS (2013). Wetsontwerp tot wijziging van bepaalde artikelen van de basiswet van 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden. *Parl. St. Kamer 2012-13. DOC 53 2744/001*, 11 april 2013.
- KAMER VAN VOLKSVERTEGENWOORDIGERS (2016). Wetsontwerp tot wijziging van de rechtspositie van de gedetineerden en van het toezicht op de gevangenen en houdende diverse bepalingen inzake justitie. *Parl. St. Kamer 2015-16. DOC 54 1986/001*, 15 juli 2016.
- Koninklijk besluit van 29 september 2005 tot wijziging van het koninklijk besluit van 21 mei 1965 houdende algemeen reglement van de strafinrichtingen, BS 27 oktober 2005, 46790.